

D2.1 Деловни услови

Резултат	Назив	Опис	Рок
D2.1	Деловни услови	Деловни услови на високо ниво според коишто ќе се реализира НИПП	M2
D2.2	Деловен модел	Предлог на деловен модел којшто ќе ги максимизира придобивките за македонското општество, и притоа ќе гарантира дека постојат јасни одговорности и можности за сите учесници	M2
D2.3	Модел на финансирање	Дополнителни извори на јавно, приватно и надворешно финансирање за развој и функционирање на НИПП	M2
D2.4	Модел за партнерство	Поддршка на добри насоки за начинот на поттикнување партнерства во рамките на НИПП	M2
D2.5	Кост-бенефит анализа	Квантифицирање на трошоците и приходите од спроведувањето на НИПП. Вклучувајќи и процена на трошоците за воспоставување на НИПП, заедно со политиката и моделот за утврдување надоместоци за информациите, и моделот за приходи и трошоци.	M2

Список на резултати за D.2 од Описот на работната задача за МК-RECRP-4768МК-CS-10-C3-1

Вовед

Овој документ се однесува на резултатот 2.1 и се фокусира на деловните услови на „високо ниво“ според коишто ќе се реализира НИПП. По опишувањето на неколкуте примери од други меѓународни спроведувања на НИПП, документот на крајот завршува со опсервации коишто се сметаат за соодветни за Република Македонија.

Деловни услови се промени на работните активности и практики коишто и помагаат на организацијата да ги постигне своите општи и поединечни цели. Во случајот со НИПП деловните услови се разбира дека се мошне широки – ние ќе се осврнеме на општите услови за широка палета на учесници коишто може да имаат различни цели и потреби.

Зошто постои потреба да се земат предвид деловните услови? Во контекст на стратегија за НИПП, земањето предвид на деловните услови на некој начин претставува вовед на подеталните теми како што се деловните модели, финансирањето и трошоците/приходите, коишто се меѓусебно поврзани. Тоа е дел од целокупниот стратешки „пакет“ којшто како целина се осврнува на оправдувањето за НИПП, трошоците/приходите, како и на економските и општествените влијанија, иако дел од нив во моментот може да не се видливи.

Во рамките на една презентација одржана на Третата INSPIRE конференција во Ротердам

(2009 г.), Кит Висхарт (Keith Wishart) од Институтот за истражување на системи за животната средина (ESRI) истакна дека треба да се настојува кај случајот со ИПП да се користи „јазикот на вишите менаџери“. Тој се осврна на најприоритетните проблеми на вишите менаџери и потоа предложи деловниот случај за ИПП да се насочи кон овие аспекти.

Најприоритетните 10 проблеми на вишите менаџери беа наведени како:

- i. Поврат на инвестициите – трошоци наспроти приходи, иако за приходите - чисто со финансиски термини - е мошне тешко да се квантифицираат (на пр. подобро донесување одлуки);
- ii. Прилагодување на ИКТ кон деловните потреби – кај нашиот случај користење на ИПП и анализирање на деловните услови т.е. предметот на овој документ од D2.1;
- iii. Интегрирање на системите – потребата од интегрирање на ИПП со постоечките стандарди и архитектури;
- iv. Подобрување на грижата за корисниците – особено подобрувањата што се можни кај е-Влада преку користењето на ИПП);
- v. Корпоративно управување – предмет на резултатот D3;
- vi. Управување со ресурси;
- vii. Поддршка на квалитетот на информациите – подобар квалитет и повеќе информации за подобро донесување одлуки;
- viii. Одлуки – како претходно;
- ix. Темпо на промени на технологијата – оттука потребата од „подготвување за иднината“ колку што е можно подобро, преку примена на технолошките промени и на меѓународните стандарди;
- x. Одбирање надворешни изведувачи - треба да се разгледа како опција во рамките на партнерствата и ангажирањето на приватниот сектор.

Како дел од проектот за Европска инфраструктура за просторни податоци со мрежа за најдобри практики (ESDIN)¹ направено е одредено истражување на општите потреби на корисниците (на НИПП). Проектниот тим ги заснова своите наоди на студија од 117 документи. Тимот забележа вкупно 541 барања на корисниците коишто беа сместени во пошироки категории, и потоа дополнети преку примена на анкети и интервјуа. Дел од барањата се разбира се мошне детални и специфични за одредени примени, но проектот беше во можност да утврди бројни области со општа согласност во однос на барањата, вклучувајќи и:

- Утврдувањето надоместоци и лиценцирањето мора да овозможат зголемено користење на просторните податоци (ова не подразбира дека податоците треба да бидат бесплатни во сите случаи, и на располагање за корисникот да ги користи на каков било начин);
- Потребна е подобра функционалност – откривање, преглед, даунлодирање, метаподатоци, опис на квалитетот на податоците, формати за размена на податоците, конзистентност кај сетовите на податоци, итн.;
- За организациите коишто работат на мултинационално (прекугранично, пан-европско, ...) ниво постојат строги услови за „усогласени“ податоци (дефинирање и класификации на податоците, референтни и системи за трансформација, формати за размена на податоци, повеќејазични услуги, итн.).

Во САД, улогата на приватниот сектор кај НИПП се смета за мошне важна. „Приватниот сектор треба да развие и да понуди на пазарот софтвер и продукти на податоци коишто ќе ги задоволат владините и комерцијалните деловни потреби, вклучително и креативно лиценцирање што ќе обезбеди повеќекратно користење и јавен пристап. Приватните компании за картирање треба исто така да придонесат кон развивањето на националните стандарди, а за тоа имаат и деловна причина. И останатите приватни бизниси што користат просторни податоци не се помалку важни бидејќи нивниот успех резултира со зголемување на работните

¹ ESDIN — Европска инфраструктура за просторни податоци со мрежа за најдобри практики — <http://www.esdin.eu>

места и даноците што ја поддржуваат економијата“ (Национален совет на државите за географски информации). Овие извадоци ги поддржуваат условите дефинирани на друго место – пристап, лиценцирање и стандарди. Извадоците исто така директно ги поврзуваат развојот на ИПП и економскиот развој.

Прирачникот за воспоставување на ИПП се осврнува на општите деловни услови, но не навлегува во поголеми детали. Исто како и наодите од ESDIN (*види* погоре), тој ја потенцира компонентата за пристап на ИПП и истакнува дека инфраструктурата „мора да обезбеди повеќе ценовни опции - од опција што чини најниско и е со ограничени придобивки, на пр. основно рекламирање на производи и на услуги, па сè до опции што чинат повеќе и што нудат зголемени придобивки, на пр. дистрибуирани врски за пребарување на пописот на обезбедувачот. Ова им овозможува на обезбедувачите да го одберат нивото на учество што најдобро одговара на нивните деловни и оперативни цели. Ова е од особена важност за првичното функционирање на компонентата за пристап бидејќи многу обезбедувачи ќе сакаат да го „испробаат“, и оттаму може да не се подготвени да вложат голем напор додека не видат како функционира. Прирачникот за воспоставување на ИПП исто така потенцира дека: „компонентата за пристап на инфраструктурата мора да обезбеди средина којашто поддржува различни деловни модели на обезбедувачите. Развивањето на одржлив деловен модел за управување со компонентата за пристап е од суштинска важност за долгорочниот успех на целата инфраструктура.“

Деловни услови - примери

Во рамките на следните параграфи се обезбедени неколку примери од земји коишто веќе посветиле значително време и напори на создавање на своите стратегии и на спроведувањето на ИПП.

Холандија:

GIDEON е Стратегијата за ИПП на Холандија. При утврдувањето на целите за холандската ИПП, таа исто така ги опишува и деловните услови на високо ниво, имено:

- јавноста и бизнисите ќе бидат во можност да ги пронајдат и користат сите релевантни гео-податоци за која било локација;
- бизнисите ќе бидат во можност да додадат економска вредност на сите релевантни гео-податоци обезбедени од владата;
- Владата ќе ги користи расположливите податоци за секоја локација во рамките на своите работни процеси и услуги;
- Владата, бизнисите, универзитетите и научните институти тесно ќе соработуваат во однос на постојаниот развој и зајакнување на клучната инфраструктура.

Овие услови се идентични со деловните услови за пристап до, пронаоѓање и користење на просторни податоци, но исто така содржат и други услови. GIDEON критериумите јасно упатуваат на тоа дека бизнисите треба да „додаваат вредност“, и ја истакнуваат потребата од соработка и партнерства за развивање на ИПП. ИПП се успешни кога ќе се максимизира достапноста на географските средства. Управувањето со организациските промени игра клучна улога при развојот на ИПП. Од еднаква важност е и градењето на капацитетите бидејќи спроведувањето на иницијативите за ИПП честопати зависи од ограничениот број на персонал со неопходни вештини за управување со гео-информациите.

Велика Британија:

Во ВБ, активностите за развивање на НИПП се реализираат во рамките на т.н. „Локациска стратегија“. Со цел да се овозможи ВБ да ја искористи целосната вредност на географските информации, Локациската стратегија предвидува „програма на стратешки активности“ со цел да се гарантира дека:

- е познато со какви податоци располагаме и се избегнува нивното удвојување;

- се користат општи референтни податоци, за да се знае дека станува збор за исти места;
- едноставно се делат информации поврзани со локации преку општа инфраструктура на стандарди, технологија и деловни односи;
- професионалците за географски информации и другите професионални групи коишто користат локациски информации или го поддржуваат нивното користење, имаат соодветни вештини;
- постои силно водство и управување за да се помине промената, вклучувајќи го и спроведувањето на оваа стратегија и спроведувањето на INSPIRE.

Иако не се користи изразот „деловни услови“, токму тоа го претставуваат горенаведените подвлечени елементи, т.е.:

- i. избегнување на удвојување на просторните податоци;
- ii. користење на општ сет на просторни податоци (основни или референтни податоци) и стандарди;
- iii. олеснување на делењето податоци;
- iv. создавање доволен капацитет – вештини и обука за луѓето;
- v. овозможување на спроведувањето на INSPIRE.

Хрватска:

Поблиску до Република Македонија, хрватската иницијатива за НИПП се реализира веќе неколку години. Една од карактеристиките на нејзината организациска структура е воспоставувањето на посебни работни групи (РГ) коишто разгледуваат прашања што се релевантни за развојот на ИПП. Воспоставена е една таква РГ којашто ги разгледува деловните услови и деловниот модел за НИПП. РГ беше оформена во октомври 2009 г. и се состанува секој месец. Таа се состои од 14 членови што ги претставуваат сите владини нивоа, телата на локалната самоуправа, како и приватниот сектор. Нејзината главна задача е да оформи основа за развивање на деловен модел преку поврзување и координација – и да разгледува аспекти како што се технологијата, содржината и деловните партнерства. Нејзината цел е развивање на деловен модел за воспоставување одржливи партнерства и деловна мрежа што ќе ги обезбеди суштинските компоненти за општи услуги на хрватската НИПП (на пр. каталози и услуги за податоци). РГ им овозможува на учесниците да разменат идеи и искуства, да претстават примери и други информации што на крајот ќе ги помогнат на групата колективно да ја постигне својата цел.

Други примери може да се видат кај Geosconnection (Канада) и кај Сојузниот комитет за географски податоци (СКГП) на САД. И двете цврсто стојат на тоа дека е неопходно да се утврди деловниот модел на НИПП.

Њу Брунsvик (New Brunswick) ИПП (Канада), честопати истакната како најдобар меѓународен пример за ИПП на регионално ниво, овозможува „соодветен јавен пристап до интегрирани сетови на податоци“. Иако Њу Брунsvик е релативно мала, рурална држава, и нејзините искуства со развивањето на ИПП не мора да значи дека може лесно да се применат и на друго место, таа нуди неколку важни поуки. На пример, голем дел од успехот досега може да се припише на:

- важноста на долгорочната визија и високото ниво на политичка поддршка;
- важноста на водечката агенција;
- фокусот на клучните приоритети. Државата Њу Брунsvик се концентрираше на оформување клучни сетови на податоци од особена важност за економскиот и општествениот развој; како и на:
- важноста на деловниот фокус.

Развојот и одржувањето на ИПП во Њу Брунsvик се поттикнати од повеќегодишен деловен план. Од водечката агенција се бара да биде самоодржлива. Ова придонесе кон ставањето акцент на добро документирани деловни случаи за податоците, приоритети за поврзување, како и на стратегиите за финансирање за постојано надградување и одржување на ИПП.

Извлечени поуки

Кои поуки може да се извлечат од претходниот текст и што може да се искористи во Македонија? Кои се најважните деловни услови што може да ги искористиме за да ни помогнат при одлучувањето кога се разгледуваат деловните, моделите на управување и на финансирање?

Некои од општите карактеристики што се јавуваат се тесно поврзани со другите аспекти од првата група резултати за стратегијата за НИПП (визијата, мисијата, целите, водечките принципи), и општо земено, заклучоците од тие резултати создаваат контекст од којшто може да се извлече една подетална стратегија за НИПП.

Доколку разгледуваме национален деловен услов, Македонија може да ја замислиме како „компанија“ (или бизнис) на учесници – што им е колективно „потребно“ на владата, приватниот сектор, НВО, академските корисници и на граѓаните од нивната НИПП, со цел да се оптимизира нејзината функционалност за доброто на Македонија?

Деловен прашалник

Во текот на јуни 2011 г. учесниците беа замолени да пополнат прашалник којшто во главно беше фокусиран на деловните услови. Првичната цел поради којашто се искористи прашалникот беше собирање на информации во однос на резултатот D2.2 (Деловен модел), но потоа тој се прошири за да се добијат и повратни информации релевантни за резултатите D2.1 (Деловни услови), D3.1 (Управувачка и институционална рамка) и D4 (Правна рамка). Целта беше да се соберат квантитативни информации од широк спектар на македонски учесници во НИПП, и згора на тоа да се соберат во рамките на состаноците со учесниците и со АКН, како и да се обезбеди можност за квалитативни повратни информации. Исходот ги отсликува специфичните македонски ставови за релевантните деловни и резултати поврзани со управувањето.

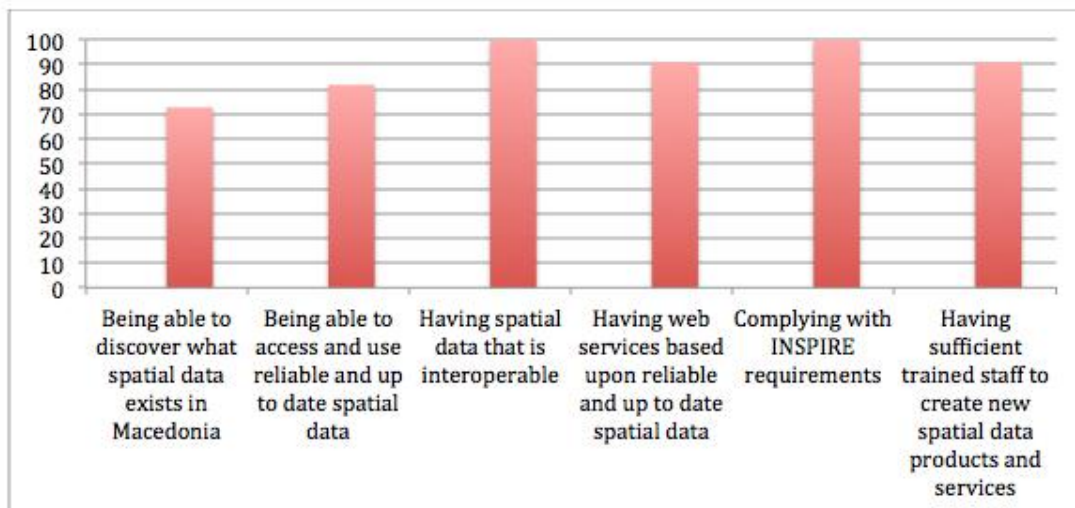
Следат првите две прашања во прашалникот поврзани со деловните услови за НИПП во Македонија, и со принципите на деловниот модел за НИПП (и D2.1 и D2.2).

P1 Кои сметате дека се главните деловни услови за НИПП во Македонија?

Евидентна беше 100% согласност од страна на сите 11 испитаници во однос на тоа дека деловните услови треба да подразбираат: „*поседување на просторни податоци коишто се интероперабилни*“ и „*усогласеност со условите во INSPIRE*“. Забележана е 90% согласност во однос на тоа дека деловните услови треба да подразбираат: „*постоење на веб-услуги засновани на веродостојни и ажурирани просторни податоци*“ и „*постоење на доволно обучен персонал за создавање на нови производи за просторни податоци и услуги*“.

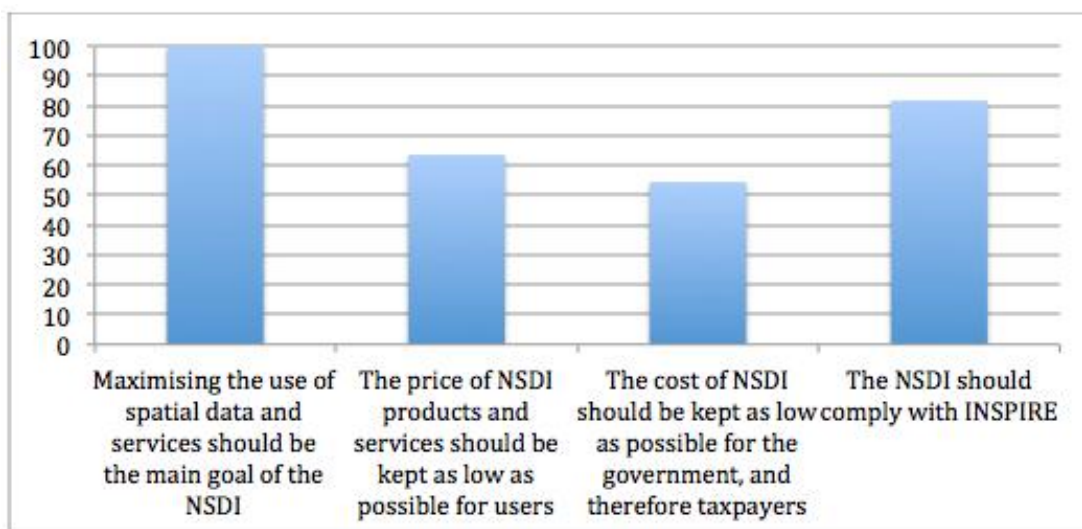
Иако станува збор за принцип на INSPIRE, тројца испитаници не се согласија со потребата „*да се открие какви просторни податоци постојат во Македонија*“. Двајца испитаници не се согласија дека: „*можноста да се добие пристап до и да се користат веродостојни и ажурирани просторни податоци*“ е врвен приоритет.

И покрај ваквиот недостаток на едногласност, евидентна е заедничка значителна поддршка на шесте наведени принципи. Иако потоа беше овозможен простор за забелешки, не беа доставени никакви коментари во однос на деловните принципи за НИПП во Македонија.

П2 Кои треба да бидат главните принципи на деловниот модел на НИПП?

Сите 11 испитаници едногласно се согласија дека: „максимизирањето на користењето на просторните податоци и услуги треба да биде главната цел на НИПП“. Деветмина испитаници се согласија дека: „НИПП треба да биде во согласност со INSPIRE“, а изразена беше помала поддршка за следните принципи: „цената на производите и услугите од НИПП треба да биде колку што е можно пониска за корисниците“ (7 одговори), и „трошоците за НИПП треба да бидат колку што е можно пониски за владата, а според тоа и за даночните обврзници“ (6 одговори).

Заклучоци и список на предложени деловни услови

Овие заклучоци се засновани на информациите коишто беа разгледани во рамките на овој документ, на добиените повратни информации од македонските учесници преку деловниот прашалник, како и на дискусиите реализирани кај широка палета на учесници, вклучувајќи и политичари, владини службеници, како и лица од приватниот сектор. Заклучоците се исто така засновани на колективната експертиза на различните ангажирани консултанти – нивното искуство од многубројни претходни проекти за НИПП, како и на нивните опсервации и

истражувања во поглед на степените на спроведување ширум светот. И што е уште поважно, овие искуства се разгледани од аспект на ситуацијата во Македонија.

Предлог на деловни услови на високо ниво според коишто ќе се реализира НИПП:

1. НИПП којашто користи интероперабилни податоци коишто „се вклопуваат“ меѓусебно преку веб-услуги од различни извори, преку општа ИТ архитектура и стандарди;
2. НИПП којашто подразбира спроведување на INSPIRE и се развива во согласност со принципите на INSPIRE и со законодавството на ЕУ;
3. НИПП којашто го олеснува пристапот до и го максимизира користењето на просторните податоци – олеснето колку што е можно повеќе преку технологијата, стандардите, барањата и условите на искористениот деловен модел;
4. НИПП којашто има управувачка структура којашто ефикасно може да управува со НИПП, со соодветни законски надлежности;
5. НИПП којашто посветува доволно внимание на градењето на капацитетот, со цел да има доволно обучени лица за максимизирање на придобивките реализирани преку новите технологии, како и со цел да има одржлив развој.

Линкови и користена литература:

Национален совет на државите за географски информации – Стратешка рамка за националната инфраструктура на просторни податоци - http://www.nsgic.org/resources/strategic_framework_nsd_nsgic.pdf

Градење деловен случај за ИПП, Трета INSPIRE конференција, Ротердам
18 јуни 2009 г., Кит Висхарт (Keith Wishart), владин стратег, Институт за истражување на системи за животната средина (ESRI) (Велика Британија)

Проект за Европска инфраструктура за просторни податоци со мрежа за најдобри практики (ESDIN) - Final Report on User Requirements and Use Cases, број на резултат D3.3, 28 мај 2010 г., Jörgen Hartnor, Helen Eriksson

Masser, I., 2010 г. Building European Spatial Data Infrastructures. Второ издание. Redlands: ESRI Press.

Wytzick, A. (2008 г.): PHARE проект 2005 г.- Техничка помош за интегриран земјишен информатички систем во Хрватска (PHARE 2005 г.), Organization of NSDI bodies and structures, WP 2.5.1 - Selection of Working Group Topics, јуни 2008 г.